

Mämetmyrat

Category: Goşgular, Kitapcy, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 22 января, 2025

Mämetmyrat MÄMMETMYRAT

Mämetmyradyň näçenji ýyllarda eneden bolup, haçan aradan çykandygyny anyk görkezýän maglumat ýok. Ýöne şahyryň eserlerinde beýan edilýän wakalardan, duş gelýän atlardan onuň XIX asyryň ahylarynda Gökdepede, umuman Ahal sebitlerinde ýaşap geçendigini anyklamak bolýar. Mämetmyradyň «Söweş keýpiň bolsa, meýdana gelgin» goşgusynda getirýän atlary, Orazmämet hany taryp edip ýazan odasy-da ýokarky pikirimizi tassyklaýar. Orazmämet han XIX asyrdan Ahal töwereklerinde tanalýan şahslaryň biri bolupdyr.[1]

Şahyryň taýpasy barada şeýle maglumat bar:

«Muhammetmyrat şahyr diýlen bir sowatsyz halk şahyry, onuň özi teke, tohtamyş, tiresi garagoňruň ownuk tire... diýlen bölegindendir»[2]

Mämetmyradyň eserlerini dolulygy bilen ele salmak başartmady. Iki ýa üç goşgy bilen şahyryň döredijiligini kesgitlemek kyn. Onda-da Mämetmyrat ýaly ownuk şahyrlarda. Ýöne şol goşgular birinjiden-ä, şahyryň bir-iki goşgy ýazmandygyny tassyklaýar. Ol eserlerde şahyryň şahyr möhri bar. Ikinjiden hem, Mämetmyradyň şol goşgulary çem gelen hadysa ýa waka bagyşlanan eserler däl. Olaryň biri Gökdepe urşuna degişli, ikinjisi gyzyłbaşlaryň talaňçy hany Emir Söýün hanyň garşysyna ýazylan eser.

Rewolýusiýadan öň türkmen topragynyň goňşy döwletler tarapyndan üznüksiz talanyp durlandygy bize taryhdan mälim. Ýagdaý şeýle bolansoň Mämetmyradyň ýigitleri taryplap, olary türkmen topragyny goramaklyga çagyrmaklygynyň, söweş ruhlandyrmaklygynyň möhümdigu öz-özünden düşnükli.

Bedewlerim aždarda deň arlaşyp,

Batýrlarym gaplaň kimin gürlleşip[3] –

diýip ýazan şahyr türkmen ýigitleriniň güýjüne berk ynanyp, olary mähriban topragyny, halkyny tozdurmaga çalyşýan talaňçylaryň sansyz leşgerleriniň garşysyna mert durup söweşmeklige çagyrypdyr. Mämetmyrat ençeme ownuk tirelerden ýyganan (şygryda ençemesi sanalýar) ýigitlere buýsanyp, şeýle ýazypdyr:

Ýene hem on müňi ýegre, amaşa.
Gözüni doldyrlar, gan bilen ýaşa,
Eý gyzylbaş, gitme hetdiňden aşa,
Söweş keýpiň bolsa, meýdana gelgin.[4]

XIX asyryň ahyrlarynda rus-türkmen gatnaşyklarynyň berkleşmegi, Türkmenistanyň Russiýa birleşmegi, türkmen halkynyň ruslara bolan garaýşy, dürli sebäpler esasynda ýüze çykan garşylyklar edebiýatymyzda yz galdyrypdyr.

Russiýa birleş(diril)meklik Günbatar Türkmenistanda şowly bolsa-da, Günortada aýratyn hem Ahalda, dürli sebäplere görä, garşylykly geçipdir.

Rus basybalyjylary bilen Ahal tekeleriniň uly çaknyşygy Gökdepede bolupdyr. Türkmenler rus goşunlarynyň garşysynda durup bilmän, agyr ýitgi çekip, 1881-nji ýylda Gökdepe galasy rus basybalyjylarynyň eline geçipdir.

Bu söweşiň wakalart şol döwürde ýaşan köp şahyrlaryň döredijiliklerinde şöhlelenipdir. Bu waka Guba, Mätäji, Misgingylyç, Mämetmyrat we beýleki şahyrlar seslenipdirler. Şol eserleriň köpüsünde uruşda çekilen pidalar beýan edilipdir. Käbirinde ruslaryň gelmegiji ahyrzaman hasaplapdyrlar. Mämetmyradyň Gökdepe urşy barada ýazan goşgusy beýleki şahyrlaryň şol temadan ýazan eserlerinden az-kem tapawutlanýar. Şahyr «Ýagysy zor boldy, arman, tekäniň» diýen şygrynda ruslaryň gelmegini ahyrzaman hasaplamaýar. Emma ol gönüden-göni türkmen halkyny ruslar bilen birleşmeklige hem çagyрмаýar. Onuň halkyň ruslar bilen birleşmek meýline garşy gidýän pikiri hem ýok. Mämetmyrat Gökdepe urşunda tekeleriň gaýtawul bermeklerini hem öz güýjünden öte geçmeklik, nähak

gan dökmeklik hökmünde görkezipdir. Halkyň Gökdepe synandan soňky ýagdaýy Mämmedmyrady has-da gozgalaňa salypdyr. Güýçli garşylyga duş gelip, aljyraňňy ýagdaýa düşen türkmenleriň arasynda baş-başdaklyk başlanypdyr. Olaryň köpüsi diýen ýaly öz ýurtlaryny taşlap gitmäge mejbur bolupdyr. Bu ýagdaýy şahyr diňe bir beýan etmändir. Ýurduny terk edip Eýrana geçen ildeşlerini ýazgarypdyr.

Şirinjemal GELDIÝEWA.

[1] Seret: inw. 8, 1 paket, 57 sah.

[2] Şol ýerde, 65 sah.

[3] Inw. 8, 1 paket, 62 sah.

[4] Şol ýerde, 64 sah. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly